

LES DUES CONSTRUCCIONS DEL TEATRE PRINCIPAL, 1839 I 1866

JOAN ALSINA I GIRALT

El Teatre Principal de Sabadell sembla que fou el segon teatre de la vila. El primer, tot i que en desconexem documentació que ho confirmi sense lloc a dubtes, molts autors l'han situat al carrer que des d'aleshores coneixem com a carrer de les Comèdies. El text que segueix analitza la història de les dues construccions successives del Teatre de la vila a l'antic camp dels estricadors del Gremi de Paraires, els anys 1839 i 1866.

CONSTITUCIÓ DE LA SOCIETAT DE PROPIETARIS I ADQUISICIÓ DEL TERRENY (1839)

Les gestions per a la creació del teatre van ser un model d'eficàcia i de rapidesa. L'onze de març del 1839 una comissió de veïns es presentà als alcaldes primer i segon, Pere Turull i Jordi Casadesús, per tractar de la possibilitat de construcció d'un teatre públic amb la intenció que aquest, segons diu l'acta corresponent, anés «...*instruyendo y deleytando particularmente a la juventud, distrayéndola y alejándola de otras diversiones y pasatiempos que podrian serles perjudiciales...*».¹

En aquesta reunió s'acordà constituir una Societat i se n'aprovà el reglament, en el qual, amb catorze articles i una nota addicional, s'hi diu que el teatre s'establirà sota l'aprovació i la protecció de l'Ajuntament; que la Societat a crear es compondrà de vint-i-cinc persones a les quals se'ls cedirà una

«*camarilla o palco*»; d'aquestes llotges n'hi haurà de tres classes: sis de primera, set de segona i dotze de tercera; el valor de cada llotja serà de vuitanta «duros» les de primera, seixanta-cinc les de segona i cinquanta les de tercera; es vendran, a més, vint-i-cinc «lunetas» (butaques de platea) a sis «duros» cada una. Això, no consta però en l'acta, fa un total de mil sis-cents vuitanta-cinc «duros», quantitat que es devia creure suficient per a la construcció del Teatre. De totes maneres en la nota addicional s'hi diu que «...*si para la conclusión de la obra y demás gastos para montar y proveer de lo necesario a dicho teatro no fuese suficiente el valor de los palcos y lunetas, se obligarán los socios a adelantar una cantidad proporcionada a la clase de los palcos que hayan comprado...*». S'acordà també que en l'espai de vuit dies es busquessin els futurs components i es constituís una Junta.

Aviat es trobaren els components de la Societat, amb dret a llotja (taula 1).

Fou gràcies a l'aportació econòmica d'aquests vint-i-cinc sabadellencs que es pogué construir el Teatre.²

Tots ells elegiren, el 20 de març, la Junta Directiva que quedà formada per: Jordi Casadesús, Antoni Grau, Pau Tauler, Antoni Casanoves i Macari Bosch; fou nomenat tresorer Pere Turull.

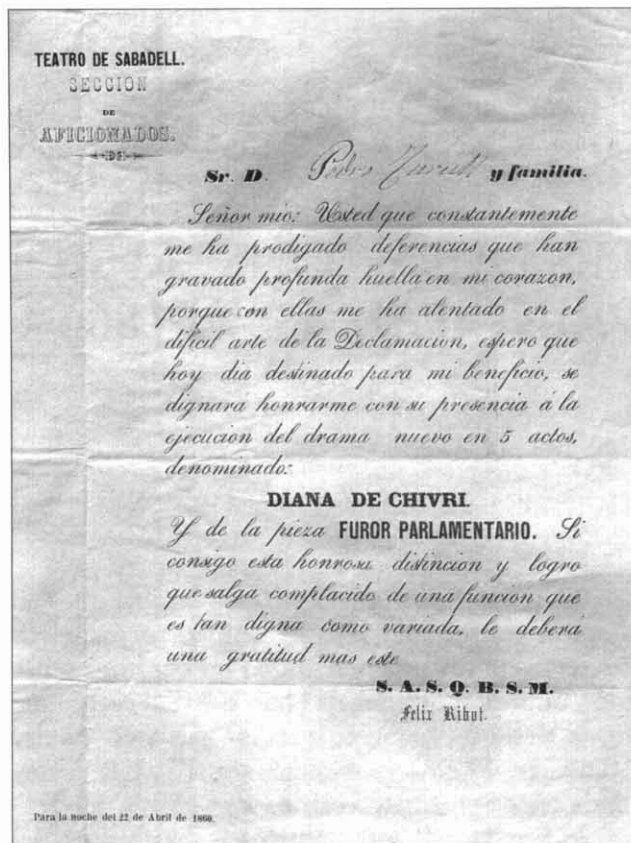
¹ AHS, 1.1. *Òrgans de govern, Llibre d'actes*, 29 de març de 1839.

² AHS, 1.1. *Òrgans de govern, Llibre d'actes*, 13 d'abril de 1839.

Aquesta Junta dirigí una carta a l'Ajuntament, el 21 de març, «al objeto de que se sirva interponer su aprobación y, mereciendo esta, dispense a este establecimiento todo el apoyo y protección posible...».³

El 29 de març l'Ajuntament aprovà la Societat i el Reglament, amb algunes condicions; entre aquestes hi havia «...que a expensas de la Sociedad haya de construirse una camarilla o palco para el Ayuntamiento en lugar decente y a propósito y de la misma capacidad que uno de los mayores...» i que «...el Director haya de preferir para ejecutarse, aquellas piezas en que aparezca y luzca el heroísmo, virtud y gloria de los españoles en favor de la patria, cuidando siempre muy particularmente de excluir aquellas cuyo argumento ofenda las buenas decencias y sana moral».⁴

L'onze d'abril, el notari Francesc Viladot aixecà acta de la cessió, per part del Gremi de Paraires i Abaixadors, d'una partió dels terrenys dels estricadors d'aquest Gremi per a fer-hi el teatre. En aquesta llarga acta, tres folis de lletra ben menuda, s'hi diu: «Per quant los estricadors propis del Gremi no produeixen ni donen les quantitats de diner necessàries... des de que se han construït cases alrededor de dits estricadors; que ab motiu de ser ombrius i de no tocar-hi lo sol com antes de construir-se dites cases, los Paraires de esta vila porten sos panyos a estricar en altres paratges... han resolt los individuos del Gremi de Paraires de esta vila... que se donàs en establiment un troç de terra de dits estricadors per a construir-se un teatro de propietat particular...». Més endavant, en l'acta, s'hi especifiquen les termenacions i s'hi donen les condicions econòmiques: «Lo qual troç de terreno afronta a sol ixent ab lo carrer de Sant Pau, a ponent ab lo restant terreno que queda per los senyors otorgants o Gremi de Paraires i a tramuntana part ab honors de Dn, Jordi Casadesús i part ab honors del senyor Tomàs Torras i Fatjó». El cens establert fou de vint-i-dues lliures i deu sous anuals, «la entrada del cual és una tasa de agua, que los senyors establients confessen haver rebut de los senyors adquirentes». Finalment s'hi donen també les mides del terreny: «Aquell troç de

DOCUMENT 1. Invitació a una representació del Teatre de l'any 1860. (AHS, 6.1.1. Empreses. Arxiu Turull, capsa 69).

terreno conté de ample noranta-dos pams i de llarg o fondo vint-i-set canes, tot poc més o menos...».⁵

LA PRIMERA CONSTRUCCIÓN (1839)

Així ens descriu l'emplaçament del Teatre una acta de l'Ajuntament: «Dicho teatro tendrá ciento veinte y ocho palmos de largo, setenta de ancho, con cuarenta y dos de alto sin contar la pendiente para el tejado... Se construirá frente a levante mirando la calle de San Pablo, dejando desde el linde de la mencionada calle con dicho edificio y parte que restará a la parte de cierzo, un trecho de terreno de sesenta y cuatro palmos con los noventa y dos de ancho. En este terreno podrá en lo sucesivo la Sociedad edificar un Pórtico contiguo al frontis de dicho teatro, pero que no pueda adelantarse mas que veinte y cuatro pal-

³ AHS, 1.2. Alcaldía, copiadore de correspondència, 21 de març de 1839.

⁴ AHS, 1.1. Òrgans de govern, Llibre d'actes, 29 de

març de 1839.

⁵ AHS, 2. Arxiu de protocols, Francesc Viladot, E. 416, 11 d'abril de 1839.

TEATRO.	
LISTA DE LA COMPAÑIA DE DECLAMACION	
QUE ACTUARÁ EN EL MISMO.	
<i>Primeros actores y directores de escena.</i>	
D. Félix Ribot.	D. Antonio Comas.
<i>Primera actriz.</i>	
Doña Ramona Passos.	Doña Dolores Mate.
ACTORES.	ACTRICES.
D. Antonio Comas.	D. ^a Ramona Passos.
» Félix Ribot.	» Dolores Mate.
» Asisclo Soler.	» Rosalia Soler.
» Gil Anglada.	» Mercedes Guix.
» Jaime Virgili.	» Margarita Gomez.
» José Gonzalez.	
» Joaquín Miralles.	
» Eduardo Custodio.	
Algunos señores aficionados.	
<i>Apuntadores</i>	
D. Tomás Bosch. — D. Enrique Trias.	
<i>Pintores escenógrafos.</i>	
D. Juan Ballester. — D. Mariano Carreras.	
<i>Director de maquinaria.</i>	
D. Joaquín Mansió. — Maquinista, D. Joaquín Barnosell.	
<i>Sastrería, D. Ramon Mora.</i>	
<i>Peluquero.</i> — D. Francisco Bazar. — <i>Estracista.</i> — D. Vicente Oms. — <i>Armero.</i> — D. Jaime Ballcaneras.	
<i>Maestro y Director de orquesta.</i>	
D. Juan Escalas.	
El representante de la Empresa. — Félix Ribot.	

DOCUMENT 2. Relació dels membres de la companyia del Teatre l'any 1866. (Eco del Vallés, núm. 119, 7 d'octubre de 1866).

mos; y los restantes cuarenta palmos, con los noventa y dos de ancho, quedaran para plazuela pública y mayor desahogo de los concurrentes a dicho establecimiento... A poniente lindará con los estricadores de la villa intermediando un trecho de veinte palmos y a cierto parte con la muralla y patio de Dn. Tomas Torras y parte con la muralla y patio de Dn. Jorge Casadesús, intermediando diez y nueve palmos de terreno que servirá de patio a dicho edificio para su aislamiento, recepción de luces y ventilación».⁶

En l'acta d'una reunió celebrada a l'Ajuntament, el 17 d'abril del 1839, s'hi donen més

detalls per a la construcció de l'edifici del teatre i s'hi diu que constarà «... de los dos pisos en que estará dividido interiormente para la formación de palcos...».⁷

Un protocol del notari Viladot, del 12 de juliol del 1840 (en el mateix manual n'hi ha diversos de text similar i que fan referència a l'adjudicació de llotges als components de la Societat), s'hi diu que «... per no haver estat suficients totes les sobredites quantitats...» (les que s'havien fixat, com hem ja vist, l'onze de març del 1839) «per la conclusió del teatre i adquisició o compra de vestits i mobles del altre teatre que per temps havia existit en esta vila, se resolgué per al Societat que cada un dels socis havia de pagar la quantitat de vint-i-vuit "duros"...».⁸ Aquest text fa pensar que el teatre devia ja estar acabat de construir. No he trobat notícies més concretes, però sembla que ens ho ve a confirmar una acta de l'Ajuntament, del dos de setembre de 1840, en què es diu: «...el teatro que debia erigirse, como se erigió...».⁹ La primera guia de Sabadell, publicada el 1867,¹⁰ ens diu que «...reconocida su insuficiencia, en 1851 se le añadió un tercer piso». Tots els historiadors posteriors recullen aquesta dada, de la qual jo no he trobat cap document que la confirmi. Devia, però, ésser així ja que en una nota de la Secretaria de l'Ajuntament dirigida a Camil Mimó, president de la Societat del Teatre, datada el febrer del 1853, hi trobo aquest text: «Después que ha inspeccionado el competente facultativo el palco de este teatro llamado "galliné" y ha manifestado la falta de seguridad que ofrece...».¹¹ La referència a aquest «galliné» fa creure que s'hi havia ja construït el tercer pis que esmenta la guia de 1867. I el mateix vindrien a corroborar alguns documents de l'Arxiu Turull: el primer, del 27 de setembre de 1851, és per un préstec fet per Pere Turull al Teatre i per un import de 160 rals; el segon és de 80 rals «para las mejoras del Teatro» i porta la data de l'1 d'octubre de 1853.¹²

⁶ AHS, 1.1. Òrgans de govern, Llibre d'actes, 29 de març de 1839.

⁷ AHS, 1.1. Òrgans de govern, Llibre d'actes, 17 d'abril de 1839.

⁸ AHS, 2. Arxiu de protocols, Francesc Viladot, E. 418, 12 de juliol de 1840.

⁹ AHS, 1.1. Òrgans de govern, Llibre d'actes, 2 de setembre de 1840.

¹⁰ RIUS I SARDÀ (1867) p. 186.

¹¹ AHS, 1.2. Alcaldia, copiadore de correspondència, febrer de 1853.

¹² AHS, 6.1.1. Empreses, Arxiu Turull, caps 16.

INAUGURACIÓ I FUNCIONAMENT (1840-1860)

Tot i que no he vist cap notícia del dia de la inauguració, en el Teatre s'hi feien ja representacions el novembre del 1840. Ens ho confirma una acta de l'Ajuntament que reproduïxo, crec que val la pena, íntegrament: «*En la Villa de Sabadell a los cuatro de noviembre de 1840 —Por cuanto son varios los abusos que se nota cometerse en el Teatro de esta villa por aquellos que concurren a él siempre que se dan funciones, cuya continuación, si se toleraba, podría dar margen a faltas de mas gravedad y trascendencia en menoscabo del orden, del aseo y de la sensatez y delicadeza de aquellos aficionados que lo frecuentan al objeto de divertirse con toda honestidad y conveniencia. Por tanto los señores que componen el Ayuntamiento Constitucional de esta Villa, reunidos en su Casa Consistorial bajo la presidencia del señor Dn. Antonio Casanovas, alcalde 1º Constitucional, acordaron que debían evitarse a toda costa dichos abusos y faltas de atención y comedimiento a que se entregaban algunos, incomodando notablemente a los demás aficionados, y a este fin providenciaron que se repitiese, por el espacio de tres fiestas o funciones consecutivas, la lectura en el mismo Teatro, cuando estuviere reunida la gente, un bando de buen gobierno, que después se fijará en la parte interior del edificio o entrada a éste para la mayor publicidad e inteligencia de los concurrentes. 2º- Que un individuo del Ayuntamiento en cada función se encargue por turno de la presidencia y de hacer observar y mantener la fuerza y validez de dicho bando, a cuyo efecto deberá asistir bajo su responsabilidad en el Palco Municipal media hora antes de empezar la función. 3º- Que el criado del Ayuntamiento haya de avisar personalmente al Regidor o individuo a quien corresponda la presidencia en cada función manifestándole la hora en punto en que principiará aquella, debiendo pasar dicho aviso al individuo que siga en el orden, caso de hallarse el primero impedido por causa legítima de asistir. Igual aviso pasará el mismo criado al Gefe de la fuerza armada que corresponda, al efecto de que destine con tiempo para dicho teatro el cuerpo de guardia competente, enterándole también de la*

hora que debe empezar la función».¹³ No sembla que el silenci i l'ordre en el Teatre fossin gaire notables!

Amb data del dotze de gener del 1845 trobem la còpia de dos oficis. El primer era dirigit a Josep Salvany notificant-li que: «*A tenor de la disposición 1ª de la circular del 31 de diciembre del año anterior, de S.E. el Gefe Superior Político, vengo a nombrarle para el cargo de censor dramático... para que con la antelación debida le presenten las piezas que intenten poner en escena en el Teatro de esta villa...*». En l'altre ofici es comunicava el nomenament al director del Teatre i se li deia que: «*De hoy mas dejará Vd. de poner en escena ninguna pieza de comedia, saynete ni de otra clase alguna sin que primero haya obtenido la aprobación del señor Dn. José Salvany a quien he tenido por conveniente nombrarle censor... y para que no se entorpezcan las funciones que se pretenda representar, le pasará Vd. con la oportuna anticipación las respectivas piezas, previniendo a Vd. que aun cuando merezcan éstas la aprobación, debe poner un especial cuidado en que no se varíe, corte, ni se añada frase ni expresión alguna y menos que tenga alusión a lo político o tienda a vulnerar la sana moral, de cuya falta de cumplimiento le exigiré la mas seria responsabilidad*».¹⁴

Ja tenim, pel que aleshores es devia considerar una major dignitat teatral, el nomenament d'un censor. I, abans ho hem vist, precaucions per evitar crits i soroll. Però això darrer no sembla pas que ho aconseguissin. En una acta del notari Camil Mimó, datada el disset de juliol del 1846, hi consta la venda d'una llotja i la justifica, segons diu l'acta, per les «*queixas de alguns socios del Teatro y especialmente de aquellos que tienen son palco al costat dels palcos sobrants o de lloguer per la molta tabola y ruido que se fa en ells porque son ocupats per lo regular per criaturas y personas amigas de la bulla y broma que al pas que molestan a dits socios incomodan als cocurrents en lo Teatro ab los desordres que cometen...*».¹⁵

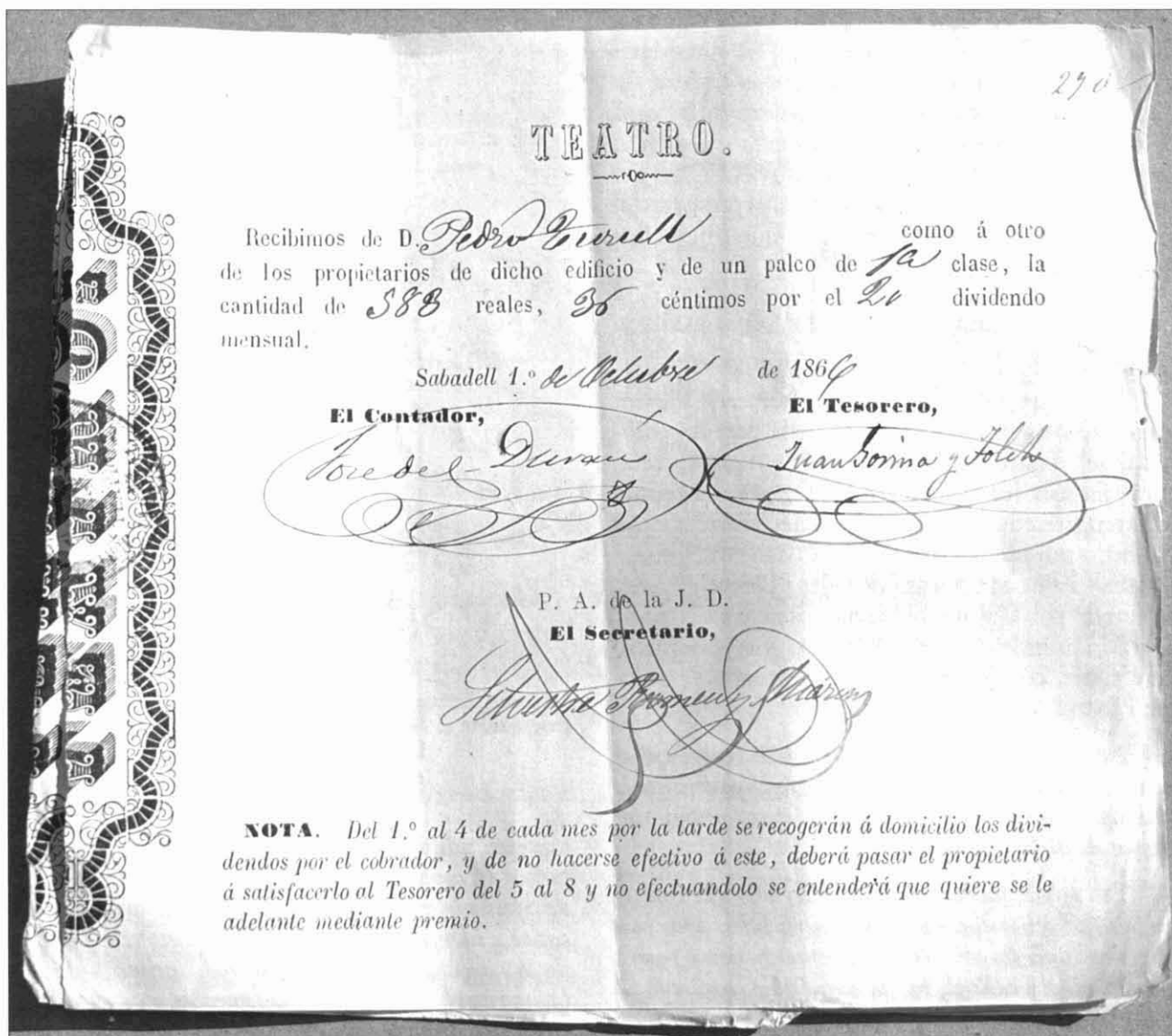
En una carta de l'Ajuntament, del tres de novembre del 1851 i en resposta a una petició del

¹³ AHS, 1.1. Òrgans de govern, Llibre d'actes, 4 de novembre de 1840.

¹⁴ AHS, 1.2. Alcaldia, copiadador de correspondència, 12

de gener de 1845.

¹⁵ AHS, 2. Arxiu de protocols, Camil Mimó, E. 454, 17 de juliol de 1846.

DOCUMENT 3. *Rebut del dividend passiu mensual pagat per Pere Turull com a propietari d'una llotja de primera classe, de l'any 1866.* (AHS, 6.1.1. Empreses. Arxiu Turull, capsa 18).

Govern Civil de la Província, que demanava dades de l'empresa concessionària del Teatre i de les despeses que aquest ocasionava, l'Ajuntament diu que «...jamás ha venido funcionando a cargo de empresa alguna sinó de una Junta de Propietarios...». I afegeix més endavant en la mateixa carta que «...Los actores que toman parte en las funciones son jóvenes aficionados de esta villa entre quienes existe una muy fuerte competencia para ver cual de entre ellos podrá

lucirse mas y de aquí que tampoco hay ajuste alguno, si se exceptua no obstante la parte de Director y de damas, para las que es preciso el ajuste puesto que no las hay en esta villa de aficionadas...».¹⁶ Com veiem, l'any 1851, hi havia a Sabadell un bon nombre d'actors afeccionats; no hi havia, però, cap actriu.

Un dels més importants actors d'aquesta primera època, i que hi intervingué de manera impor-

¹⁶ AHS, 1.2. Alcaldia, copiadador de correspondència, 3 de

novembre de 1851.

tant durant força temps com es pot veure a la figura 2, era Fèlix Ribot; d'aquest, ens en diu Marià Burguès: «En Ribot, vulgarment conegut com En Capeta, fou un bon director i un bon actor. Quan ell feia el protagonista, el teatre s'omplia de gom a gom».¹⁷ A l'Arxiu Turull hi ha un imprès, signat per Fèlix Ribot, invitant Pere Turull a la representació, «al día destinado para mi beneficio» que tingué lloc el 22 d'abril de 1860 (figura 1).¹⁸

LA CESSIÓ DE TERRENY AL CERCLE SABADELLÈS (1861)

El 15 de febrer del 1861 el notari Viladot aixecà acta notarial de la cessió de la part no edificada del Teatre que la junta d'aquesta Societat havia fet a la Junta del Casino. En aquesta reunió hi foren presents, per la Societat del Teatre, Camil Mimó, president; Joaquim Casanovas, Josep Duran i Feliu Moratons, vocals, i Esteve Aguilar, secretari; pel Casino hi havia Josep de Calasanç Duran, president; Pere Bulbena, vice-president; Pere Quer, comptador; Francesc Armengol, tresorer, i Joan Casanovas, secretari.

Aquesta part de terreny cedit del Teatre era el tros en el qual, com hem vist abans, «podría en lo sucesivo la Sociedad edificar un pórtico contiguo al frontis de dicho Teatro...».

Era «toda aquella porción de terreno que contiene seis mil ochocientos palmos superficiales, poco mas o menos... que los señores transferentes tienen y poseen en esta villa y calle dicha de San Pablo, contigua al mismo teatro por la parte de poniente. Que linda dicha porción de terreno, por oriente con la referida calle de San Pablo, por mediodía con otra calle nombrada de San Pedro, por poniente con el edificio del Teatro y por cierzo con el edificio del Casino». La cessió, tot i que l'escriptura no es féu, com hem vist, fins el febrer del 1861, venia ja d'uns anys abans.

En aquest document el notari Viladot transcriu un acord del Llibre d'Actes de la Societat del Teatre i d'una reunió celebrada el 4 de gener del 1856: «En la villa de Sabadell, reunidos en el palco escénico del Teatro los socios del mismo... con presidencia del Mag^o. Sr. Alcalde Constitucional Dn. Antonio Ca-

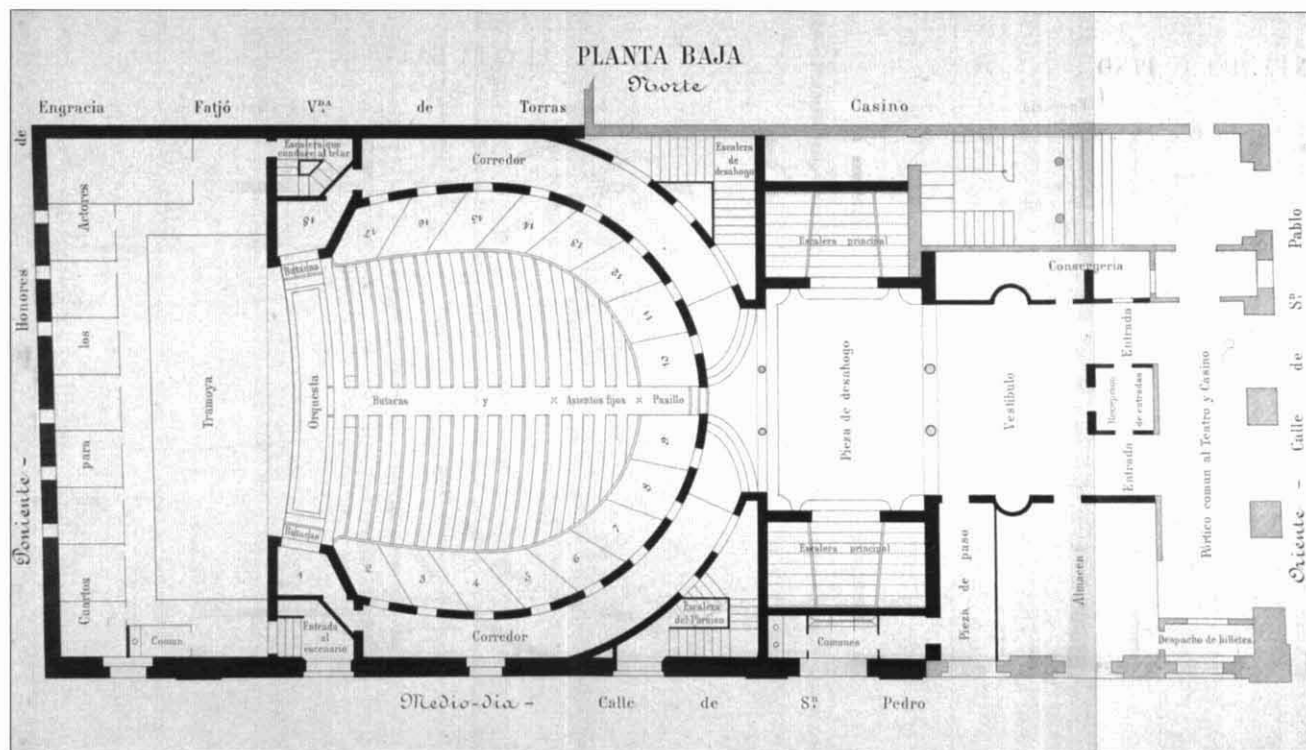
DOCUMENT 4. Portada de l'opuscle: Escritura de descripció de la finca Teatro Principal de Sabadell... (Fundació Bosch i Cardellach).

sanovas... dijo su presidente que habiéndose manifestado a la Junta por parte de otra Sociedad el proyecto de construir en la plaza del mismo Teatro un edificio capaz e idóneo para Casino, cuyo objeto es el fomento de la civilización, procurar la más íntima unión en la juventud como otro de los medios mas eficaces al engrandecimiento y prosperidad de la industria y finalmente evitar los escollos subsiguientes a la rivalidad y desunión juvenil, cuya juventud amparada y sujeta en aquel centro por un sabio reglamento interior no podrá dejar de hacerse respetuosa y venerable y muy acogida por la buena sociedad. Penetrada en su ilustración la Sociedad del Teatro de lo expuesto y animada de los mismos sentimientos, acordó por unanimidad ceder el terreno mencionado de su propiedad con las condiciones que siguen...».

Una de les condicions de la cessió era que, ja que la Societat del Teatre pagava dotze «duros»

¹⁷ MARIAN BURGUES (1929) p. 85.

¹⁸ AHS, 6.1.1. Empresas, Arxiu Turull, capsa 69.

PLÀNOL 1. Planta de la planta baixa del Teatre Principal. (Extret de: *Escritura de descripción de la finca...* FBC).

anuals de cens al Gremi de Paraires, en endavant el Casino pagués quatre «duros». Hi ha també la condició que «la Sociedad del Teatro tendrá el derecho a reunirse para celebrar sus sesiones generales en el Salón del Círculo (que ja s'havia edificat quan el notari Viladot féu aquesta acta) y el de tener abierto el Salón para todos los socios del Teatro aun cuando no fuesen socios del Círculo; tendran además entrada personal en él durante las funciones del Teatro».

És veritablement estrany que la Junta del Teatre cedís al Casino aquesta part de terreny. I ho fa encara més inexplicable el fet que en l'escriptura que comentem hi hagi una condició que fa creure que la Junta del Teatre ja pensava en una possible reconstrucció i ampliació del teatre, que incloïa també aquesta part cedida al Casino. Diu així l'escriptura: «Copia deberán entregar éstos (la Junta del Teatre) a la Junta del Casino, de la escritura que

*se hará cuando la Sociedad del Teatro se incorpore del todo o de parte del edificio del Casino».*¹⁹

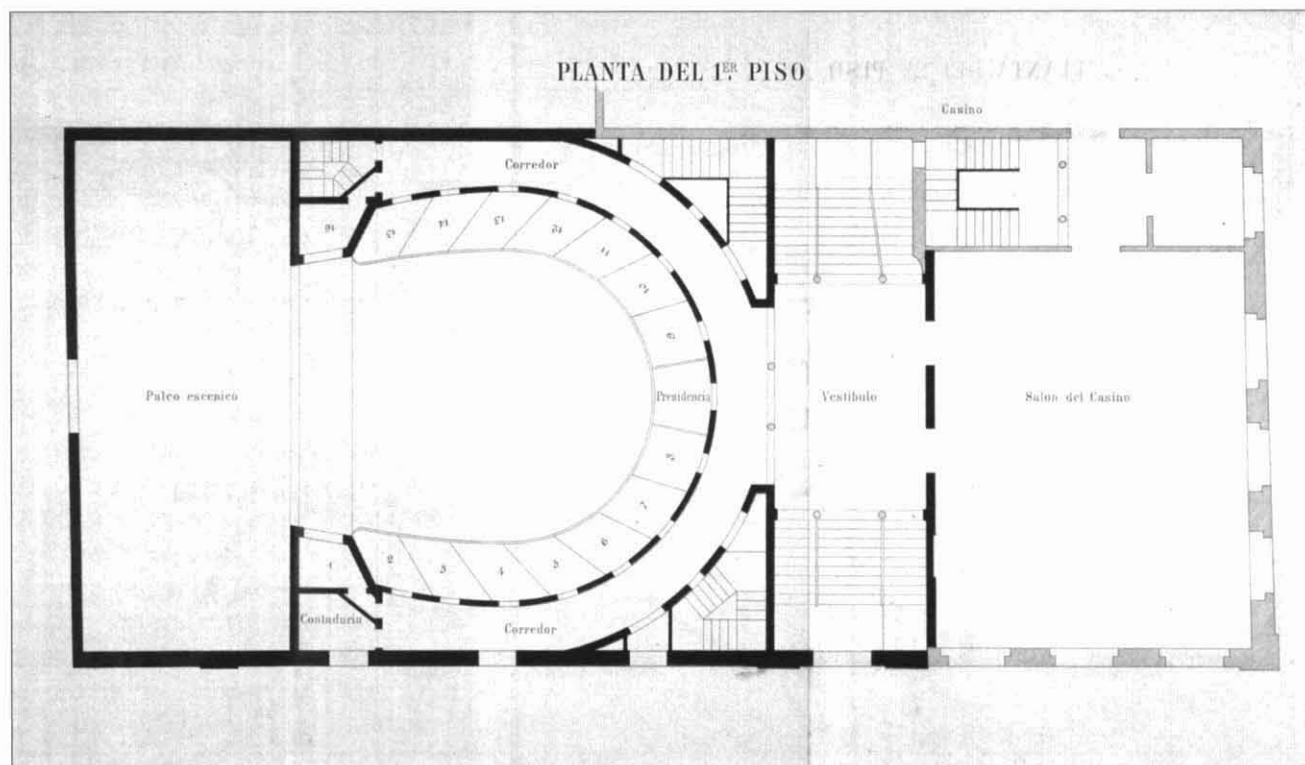
CAP A LA SEGONA CONSTRUCCIÓ (1866)

Hem vist que ja el 1853 es feia esment de la falta de seguretat de l'edifici. Realment devia ser així, i poques representacions es feien en el Teatre, com reflecteix una nota a la premsa local, el 1860, en la qual es diu que «...extrañeza nos causa que este teatro sea mirado con descuido por unos y otros hasta el punto de llegar al nuevo año cómico sin saber si se darán o no funciones...». I afegeix més endavant: «...la parte material está en el peor estado que imaginarse puede...». «Creemos preciso también, si no se quiere construir un teatro nuevo, que se recomponga el actual...»²⁰ I en una altra nota, també del mateix any, s'hi diu: «diremos que en algunos pasadizos se levantan los ladrillos, de las luces algunas estan apagadas y todas cubiertas de polvo y telarañas...».²¹

¹⁹ AHS, 2. *Arxiu de protocols*, Francesc Viladot, E. 448, 15 de febrer de 1861.

²⁰ *Eco de Sabadell*, núm. 8, 12 d'agost de 1860.

²¹ *Eco de Sabadell*, núm. 23, 8 de desembre de 1860.

PLÀNOL 2. Planta del primer pis del Teatre Principal. (Extret de: *Escritura de descripció de la finca...* FBC).

Aquest estat del Teatre imposava algun tipus d'acció. I així fou. Vegem uns fragments d'una carta que Joan Sallarès, president de la Societat del Teatre, dirigí el 1862 a l'«Alcalde-Corregidor de esta Villa»: «Muy Ilustre Señor —A consecuencia del dictamen emitido por los peritos en 15 de mayo de este año acerca del estado de solidez del edificio Teatro de esta Villa, ha procurado en conformidad del mismo, examinar los medios posibles para hacer un reparo o bien la reedificación, pero como se le haya manifestado la imposibilidad de poder hacer el reparo (...) ha acordado manifestarlo a V.S. para que se sirva tomarlo en consideración y elevarlo al conocimiento del Exmo. Sr. Gobernador Civil de esta Provincia a fin de que se sirva acordar que el señor Arquitecto de la provincia pase a inspeccionar con toda detencion el expresado edificio y emitir el correspondiente dictamen...».²²

No he trobat cap document que faci referència al dictamen de l'arquitecte provincial; sabem,

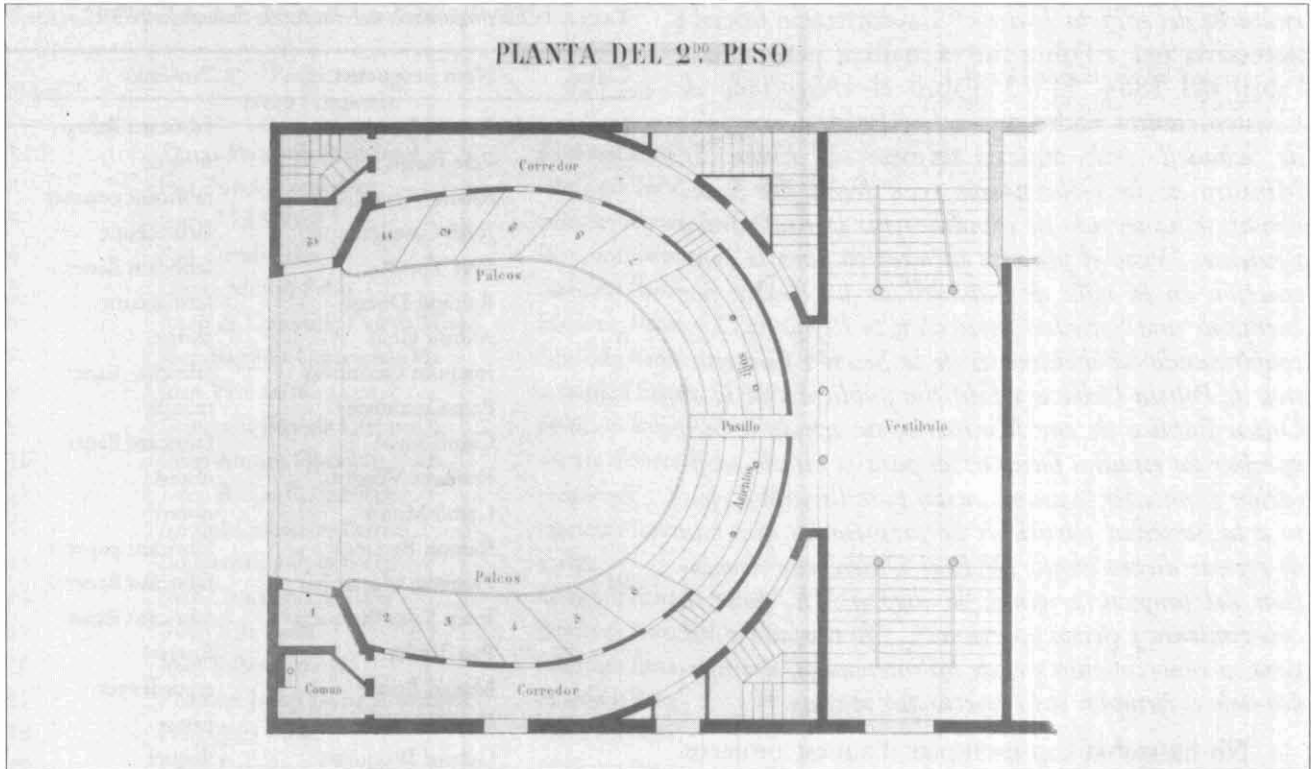
però, que el governador va encarregar la revisió a Francesc Daniel Molina i que aquest va venir a Sabadell a fer-la, com ens ho fa creure una carta seva dirigida a l'«Alcalde-Corregidor» de l'11 de setembre del 1862 i que comença dient: «Para cumplir lo prevenido por el Exmo. Sr. Gobernador Civil de la Provincia respecto a inspeccionar el Teatro de esta población al objeto de informar sobre su estado de solidez, he determinado pasar el martes próximo 16 del actual en el tren de las siete y media de la mañana...».²³

La reparació del vell teatre devia ser impossible tot i que sols feia una vintena d'anys que s'havia construït. En una reunió de la Junta General de Propietaris, celebrada el 13 de maig del 1863, es va acordar reedificar-lo.²⁴ Les despeses devien ser importants; un document del 2 de juliol del 1863 ens parla de 15.773 «duros» com a «cantidad que cree necesitarse para la reconstrucción y

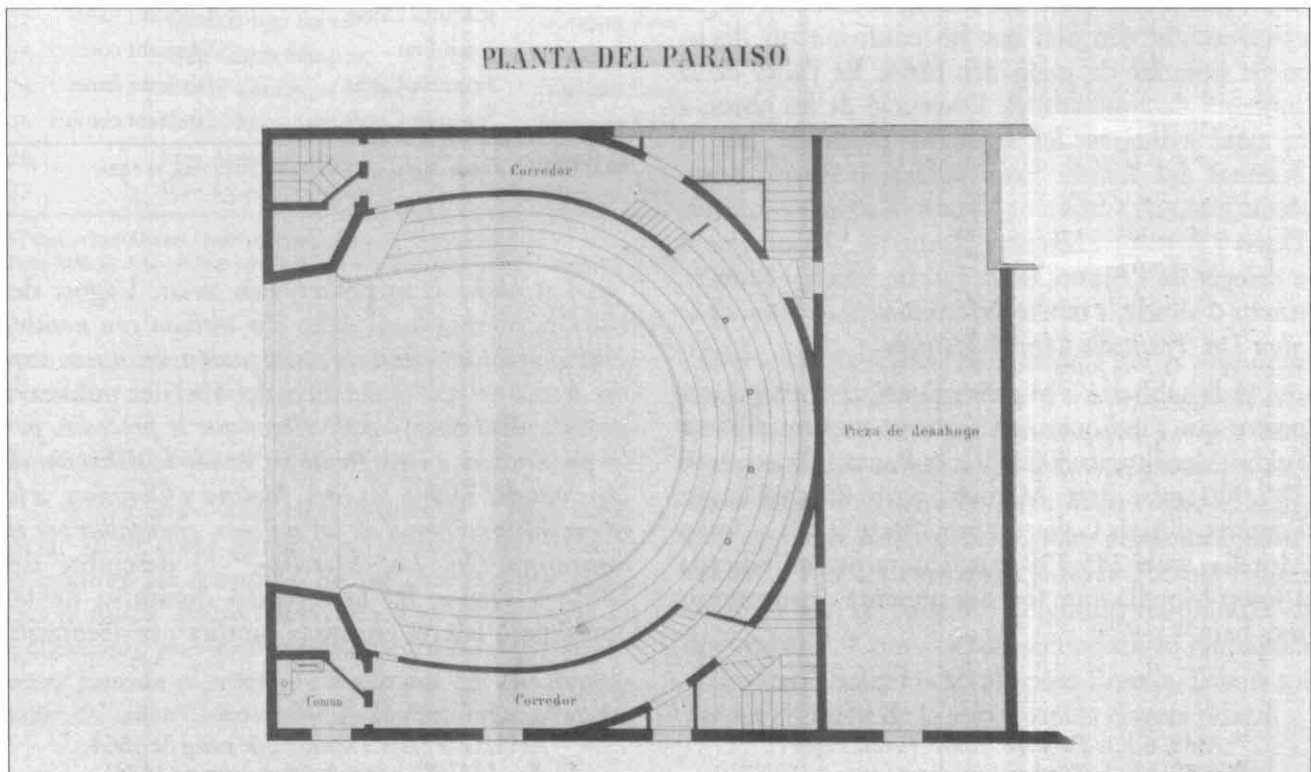
²² AHS, 1.6.2. Foment. Expedients generals, 10/1862.

²³ AHS, 1.6.2. Foment. Expedients generals, 10/1862.

²⁴ Eco del Vallés, núm. 28, 8 de gener de 1865.

PLÀNOL 3. *Planta del segon pis del Teatre Principal.* (Extret de: *Escritura de descripció de la finca...* FBC).

PLÀNOL 4. *Planta del galliner del Teatre Principal.* (Extret de: *Escritura de descripció de la finca...* FBC).

*ensanche del edificio Teatro».*²⁵ L'autorització oficial i necessària per a l'obra no va arribar, però, fins a l'abril del 1864. El 13 d'abril el «*Negociado de Construcciones*» s'adreçava a l'«*Alcalde Corregidor de Sabadell*» amb aquests termes: «*El Exmo. Sr. Ministro de la Gobernación, con fecha del 5 del actual, se ha servido de comunicarme la Real Orden siguiente: "Visto el proyecto facultativo para la construcción en la villa de Sabadell de un Teatro por cuenta de una Sociedad particular, la Reyna (q.D.g.) conformando los dictámenes de la Sección Constructiva de Policía Urbana y Edificios públicos y de la de Orden Público de este Ministerio, ha tenido a bien aprobar los estudios facultativos para la citada edificación y conceder la autorización para llevarla a efecto a la Sociedad particular de propietarios que han de costear dichas obras. De Real Orden, con devolución del proyecto original, lo digo a V.E. para su conocimiento y efectos oportunos". Y lo traslado a Vd. para su conocimiento y el de los interesados, acompañándole el ejemplar del proyecto que se cita*».²⁶

No he trobat cap exemplar d'aquest projecte. Però la guia de Sabadell de 1867 ens diu que «*encargose la formación de los planos el arquitecto de la provincia Dn. Francisco Daniel Molina...*».²⁷ Que efectivament fou així ens ho confirma un document notarial de maig del 1864. És l'acta de la subhasta de concessió de l'execució de les obres, a la qual assistiren les següents persones: per la Societat del Teatre, Joan Sallarès i Marra, president; Josep de Calassanç Duran, Rafael Vivé, Josep Doria i Arnalot i Silvestre Romeu i Miarons; com a delegat de l'Ajuntament, Jaume Selvas i Llonch, tinent d'alcade, i també «*el arquitecto director de la obra Dn. Francisco Daniel Molina*».

A la subhasta, s'hi presentaren, amb els pressupostos que s'indiquen, els següents mestres d'obres: Baldiri Morell, amb 300.000 rals; Ramon Estany, amb 295.000 rals; Pere Manich, amb 295.400 rals; Francesc d'Assís Gallart, amb 286.000 rals, i Josep Morella, amb 285.700 rals. L'obra fou adjudicada a Josep Morella, que fou qui presentà el pressupost més baix.²⁸

TAULA I. *Els propietaris del Teatre de Sabadell, 1839.*

Classe	Nom i cognoms	Professió
I	Antoni Casanovas	fabricant llaner
	Pere Puig	metge
	Albert Viguer	fabricant cotoner
	Jordi Casadesús	farmacèutic
	Pere Turull	fabricant llaner
II	Raimon Duran	farmacèutic
	Antoni Grau	metge
	Joaquim Casanovas	fabricant llaner
	Pere Casanovas	manyà
	Camil Sayol	fabricant llaner
III	Francesc Viladot	notari
	Camil Mimó	notari
	Ramon Baqués	fabricant paperer
	Francesc Moratonas	fabricant llaner
	Josep Salas Busquets	fabricant llaner
	Pau Tauler	fuster
	Macari Bosch	espartenyer
	Domènec Viver	fuster
	Gabriel Busquets	flequer
	Manuel Juncà Petit	adroguer
	Josep Duran	fabricant llaner
	Joaquim Llobet	fabricant llaner
	Josep Prat	fabricant cotoner
	Francesc Cirera	fabricant llaner
	Joaquim Català	fabricant cotoner

Font: AHS, 1.1. Òrgans de govern, Llibre d'actes, 29 de març de 1839.

Les obres començaren ben aviat. L'agost del 1864 la premsa local deia: «*Se trabaja con notable actividad en las obras de construcción del nuevo teatro de esta villa*».²⁹ I el febrer del 1865 es publicava aquesta altra nota: «*Ayer vimos que se procedió, por los facultativos a cuyo frente ha estado la dirección de las obras del Teatro, los Sres. Molina y Obradors, a la recepción provisional de las mismas, ejecutadas por el contratista Dn. José Morella*».³⁰ El desembre del 1865 ja s'havia fet la recepció definitiva de les obres, però faltava encara la pintura i la decoració,

²⁵ AHS, 6.1.1. *Empreses*, Arxiu Turull, capsa 6.

²⁶ AHS, 1.6.2. *Foment Expedients generals*, 10/1862.

²⁷ RIUS I SARDÀ (1867) p. 186

²⁸ AHS, G. 82.6.3 *Teatre*, 22 de maig de 1864.

²⁹ *Eco del Vallès*, núm. 9, 28 d'agost de 1864.

³⁰ *Eco del Vallès*, núm. 3, 19 de febrer de 1865.

TAULA 2. *Els propietaris del Teatre de Sabadell, 1879.*

Núm.	Propietaris Nom i cognoms	Professió	Nombre d'accions	Classes i nombre de les llotges		
				Primera	Segona	Tercera
1	Teresa Parassols Armengol	fabricant cotó*	48	5	15,18	
2	Pau Turull Comadran	fabricant llana	40	6	1/2 9,14	
3	Josep Voltà Vivé	fabricant llana	40	2,7		
4	Pau Turull Salas	fabricant llana	34	1	5	
5	Jaume Molins Feliu	fabricant llana	34	14	10	
6	Josep de Calassanç Duran Mimó	fabricant llana	30	15		2
7	Joan Baptista Corominas Pla	fabricant llana	21		1/2 9,12	
8	Joan Vivé Salvà	industrial fuster	20	3		
9	Domènec Buxeda Crehuet	fabricant llana	20	4		
10	Josep Antoni Obradors Poch	mestre d'obres	20	8		
11	Josep Brujas Rodamilans	propietari	20	9		
12	Antoni Casanovas Ferran	fabricant llana	20	10		
13	Bonaventura Puig Ferrer	metge	20	11		
14	Joan Casanovas Sallarès	fabricant llana	20	12		
15	Josep Vila Fusté	fabricant llana	20	13		
16	Joan Sallarès Marra	fabricant llana	20	16		
17	Francesc Josep Dòria Armengol	fabricant llana	14		1	
18	Pere Quer Vidal	fabricant cotó	14		2	
19	Josep Domènec Casanovas Miarons	fabricant llana	14		3	
20	Feliu Casajoana i Baqués	fabricant llana	14		4	
21	Silvestre Romeu Miarons	fabricant llana	14		6	
22	Agustí Brujas Servat	fabricant llana	14		7	
23	Josep Cirera Sampere	advocat	14		8	
24	Antoni Casanovas Sallarès	fabricant llana	14		11	
25	Antoni Roca Ancàs	fabricant llana	14		13	
26	Joan Argemí Calvet	propietari	14		16	
27	Joan Llonch Sanmiquel	fabricant llana	14		17	

*Vídua de Joan Gorina i Folch, fabricant cotoner i propietari.

Font: AHS, 2. *Arxiu de Protocols, Antoni Capdevila*, núm. 211, 27 de desembre de 1879.

que no anaren pas gaire de pressa.³¹ No fou fins a l'octubre del 1866 quan s'inaugurà el Teatre.

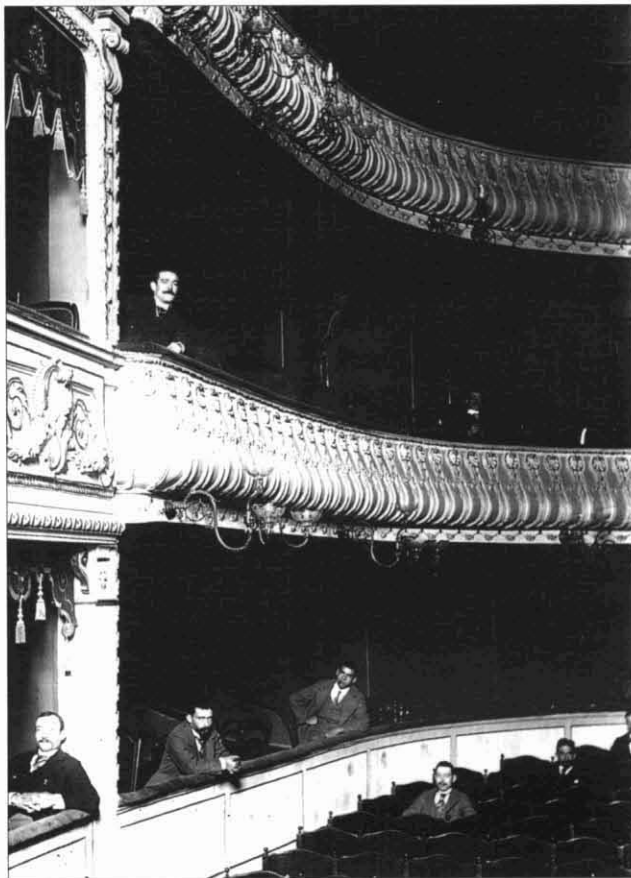
LA INAUGURACIÓ DE 1866

L'Eco del Vallés del diumenge 7 d'octubre deia: «Con tanta lluvia como hemos experimentado se aguaron las esperanzas de que se inaugurase el día seis el nuevo Teatro. Però calmen su impaciencia los aficionados, pues definitivamente tendrá lugar la primera función el próximo sábado día 13. Por disposición del señor Gobernador de la Provincia, el martes

último fué inspeccionado el edificio por el arquitecto de distrito Dn. Modesto Fosas y Pi, asistiendo al acto la Junta administrativa. Sabemos que por este concepto no habrá obstáculo para la inauguración, pues dicho señor arquitecto halló en buen estado el edificio, a pesar de haber hecho algunas pequeñas innovaciones».³² I publicava també la llista d'actors i altres auxiliars de la funció inaugural, reproduïda al document 2. Com a actors secundaris hi destaquen el jove Iscle Soler i la seva esposa Rosalia, llavors tot just en els inicis de la seva dilatada carrera teatral.

³¹ Eco del Vallés, núm. 77, 17 de desembre de 1865.

³² Eco del Vallés, núm. 119, 7 d'octubre de 1866.

FOTOGRAFIA 1. Llotges del Teatre Principal al final del segle XIX. (Fotografia: F. Pulit. Fons: AHS)

La inauguració es féu finalment el dissabte tretze d'octubre del 1866 i la premsa local la ressenyava així:

«¡Cuatro años sin teatro! Cuatro años sin teatro son cuatro siglos! Esto se hubiera exclamado al cerrarse el antiguo coliseo, si se hubiese presumido el largo paréntesi que reclamaba para sí la reedificación del presente. I sin embargo los cuatro años han pasado como pasa todo. ...Verdad que es bonito el teatro? Verdad que parece una monada?» I continua més endavant donant compte de l'acte de la inauguració: *«Llegó el día trece a las siete y media de la noche; los asientos del teatro estaban completamente ocupa-*

*dos por una distinguida concurrencia, entre la cual se veían un buen número de forasteros. A las ocho en punto levantose el magnífico telón de boca y apareció una bien pintada decoración de bosque que arrancó numerosos y justos aplausos. Fueron también aplaudidos la Sinfonía de Dn. Ramon Ubach, con la que se inauguró la función, y el Himno cantado por el “Centro Sabadellés”, letra de Dn. Tomas Bosch y música de Dn. Juan Escalas. La decoración cerrada que luego se descubrió, dejó apreciar el mérito de las pinturas del palco escénico: los pintores señores Ballester y Carreras fueron llamados por el público y colmados de aplausos. Igualés los recibieron las poesías que inmediatamente se leyeron, de los Sres. Dn. Pedro Folguera, Dn. Pedro Antonio Ventalló, Dn. Tomás Bosch y Padre Francisco Sallarés de las Escuelas Pías y la preciosa Sinfonía de Dn. Juan Escalas, con la que terminó la primera parte. Nada diré hoy de la ejecución del drama “El Toisón roto” en la que se esmeraron todos los actores, dejando augurar que la compañía de esta temporada podrá satisfacer los deseos del público...».*³³

ELS PROPIETARIS DE 1879

Tot i que feia ja força anys que s'havia creat el Teatre, es tardà encara a inscriure l'edifici al Registre de la Propietat. Ho féu el notari Antoni Capdevila i Gomà el 27 de desembre del 1879.

En l'acta corresponent s'hi diu: *«El edificio propio de la Sociedad... es toda aquella finca urbana denominada “Teatro Principal de Sabadell”, situado en esta ciudad con entrada por la calle de San Pablo por terreno propio de la Sociedad propietaria del Casino Sabadellés... por haberse así convencido por mutuo acuerdo de ambas Sociedades al verificarse la reconstrucción de dicho Teatro en el año 1864, tanto para la recíproca conveniencia de los Socios de una y otra Sociedad como para mejorar el ornato público».*³⁴

En aquesta acta, s'hi dona també una llista dels components de la Societat de Propietaris del Teatre, la quantitat d'accions que cada un tenia —de les cinc-cents vuitanta-una que n'hi havia— i

³³ *Eco del Vallés*, núm. 120, 14 d'octubre de 1866.

³⁴ AHS, 2. Arxiu de protocols, Antoni Capdevila, núm.

211, 27 de desembre de 1879.

el detall de la llotja o llotges que cada una tenia en propietat. Ho hem sintetitzat en la taula 2. S'inclou també en l'acta un plànol de les plantes del Teatre, fet el 1878 pel mestre d'obres Josep Antoni Obradors.³⁵

Les llotges de primera classe, al primer pis, eren setze i les de segona, a la planta baixa, eren divuit; de les llotges de tercera classe, dotze al segon pis, sols hi havia de propietat la llotja número dos, de Josep de Calassanç Duran i Mimó. La taula 2 dona un total de vint-i-set propietaris. Sols dos més dels que trobàvem a l'inici de la Societat, l'any 1839, però amb una composició, si ens atenem als cognoms, ben canviada i amb la presència dominant dels fabricants llaners, que representa més del setanta per cent dels propietaris. Entre els vint-i-cinc fundadors de 1839 només hi havia nou fabricants llaners. De la llotja de Pere Turull, en tenim un rebut de pagament datat a l'octubre del 1866³⁶ (figura 3).

El Teatre, a l'inici, s'anomenà simplement Teatre de la Vila i, tot i que es fa difícil determinar

quan fou, passà després a dir-se'n Teatre Principal. Podria ser que la construcció, al final dels anys seixanta del segle passat, del Teatre dels Camps de Recreu originés el nom de Teatre Principal. La inscripció, l'any 1879, al Registre de la Propietat fou feta ja amb aquest nom.

BIBLIOGRAFIA

Marian BURGUES (1929). *Sabadell del meu record*. Sabadell, Joan Sallent.

Escritura de descripción de la finca Teatro Principal de Sabadell otorgada por la Junta Administrativa de Propietarios ante D. Antonio Capdevila y Gomá... (1880). Sabadell, Establecimiento Tipográfico de Mariano Torner.

Agustín RIUS y José SARDÀ (1867). *Guía histórica, estadística y geográfica de Sabadell*. Sabadell, Mariano Torner.

³⁵ També es publicà: *Escritura de descripción...* (1880), d'on s'han reproduït el document 4 i els plànols 1, 2, 3 i 4.

³⁶ AHS, 6.1.1. *Empreses, Arxiu Turull*, capsa 18.